

SELEKTIVNI MUTIZEM

Kaj je selektivni mutizem?

O selektivnem mutizmu govorimo takrat, kadar otrok zaradi anksioznosti zunaj varnega domačega okolja oz. v manj znanih socialnih situacijah ne govori. Strah je tisti, ki otroku onemogoča, da bi govoril z odraslimi ali vrstniki v vrtcu oz. šoli ter v javnosti. Običajno tak otrok sproščeno govori v domačem okolju, kjer se počuti varnega. Težava nastane pri vključitvi v vrtec ali šolo, kjer otrok ne vzpostavlja očesnega kontakta, se drži sam zase, se redko družijo z vrstniki, se noče vključevati v dejavnosti in predvsem ne govori. Kadar otrok v nekem okolju ne govori vsaj dva meseca, govorimo o selektivnem mutizmu.

Taka motnja ogroža otrokovo socialno interakcijo. Pri tem ne gre za to, da otrok ne bi znal govoriti ali razumeti govora. Večinoma si otrok želi govoriti, vendar ga pri tem močno ovira njegova anksioznost, ki se pojavi v socialnih situacijah ali ob ljudeh. Takrat otrok »zmrzne« in ni zmožen proizvesti niti glasu. Motnja ni trajen pojav, saj jo je ob primernem pristopu možno premostiti.

Pogosta napaka, ki jo delamo odrasli, ko se srečujemo z otrokom, ki ima selektivni mutizem je odgovarjanje namesto otroka. Otroku s tovrstno težavo že preprosta vprašanja (npr. Koliko si star?) povzročajo anksioznost. Odrasli želimo otroku »pomagati« na način, da odgovorimo namesto njega. S tem pa povzročimo, da otrok tudi v prihodnji podobni situaciji ne bo odgovoril.

Stopnje selektivnega mutizma

Poznamo naslednje stopnje selektivnega mutizma:

- Stopnja 0: Otrok sploh ne komunicira, niti neverbalno. Ne vzpostavlja očesnega kontakta, je otopel in se ne zmeni za osebo, ki želi z njim govoriti.
- Stopnja 1: Otrok komunicira neverbalno (kimanje, kazanje).
- Stopnja 2: Otrok odgovori s kratkim odgovorom na spodbudo, sam pa še ne začne pogovora.
- Stopnja 3: Otrok začne govoriti sam.

Kako pomagati?

Za kar najboljši pristop pomoči je potrebno najprej preveriti, na kateri stopnji razvoja je mutizem pri otroku. Ko to ugotovimo, oblikujemo primerno pomoč. Ključnega pomena pri tem pa je ustvarjanje varnega, toplega, sproščenega in prijetnega okolja.

Pomoč otroku, ki je na stopnji 0

Glavni cilj na tej stopnji je vzpostavitev odnosa z otrokom in ne spodbujanje h govoru. Pri tem nam lahko pomaga pristop imenovan **PRIDE**.

POHVALI primerno vedenje. To prispeva k razvoju toplega odnosa, saj se ob pohvali dobro počutita tako odrasli kot otrok. Na ta način pri otroku krepimo samopodobo in pozitivno vedenje.

REFLEKTIRAJ govor ali neverbalno komunikacijo. Pri tem otrok dobi občutek, da ga vidimo in slišimo (npr. Ko nam otrok pokaže sličico živali, verbaliziramo njegovo dejanje, se mu zahvalimo).

IMITIRAJ primerno igro. Otrok se počuti pomembnega, saj odrasli ponavlja za njim (npr. tudi mi sestavimo stolp iz kock).

OPIŠI primerno vedenje. Npr. opišemo otrokovo risbo in ga pohvalimo. Na ta način izkažemo zanimanje za otroka in krepimo odnos.

ENTUZIAZEM. Otrok ima občutek, da nas zanima. Pri tem ne pretiravamo. Otroka npr. pohvalimo, da mu gre dobro sestavljanje kock in mu sporočimo, da tudi sami uživamo v tem.

Na tej stopnji je cilj pridobiti otroka v socialno interakcijo. Paziti moramo, da otroku ne dajemo navodil, da ne sprašujemo in ne popravljamo ali kritiziramo.

V vzgojni ustanovi kot je npr. vrtec, se lahko poslužujemo tudi tehnike »**sliding in**«. Pri tem stremimo k vključitvi strokovnega delavca/delavke v prostor, medtem, ko otrok sproščeno komunicira z mamo ali kakšno drugo osebo, ob kateri se počuti varnega. Ta proces poteka postopno:

Najprej sta v prostoru mama in otrok, ki se s pomočjo družabnih igrin in drugih igrin sproščeno pogovarjata. Potem v prostor vstopi vzgojiteljica, ki samo pove, da mora nekaj narediti. Z otrokom ne vzpostavlja stika in se usede čim dlje od njega ter nekaj bere, piše. Ko otrok ponovno sproščeno komunicira, se vzgojiteljica pomakne bližje ali pa se k njej premakneta mama in otrok. Ko je otrok sproščen, vzgojiteljica začne opazovati igro, vendar se vanjo ne vključi in je ne komentira. V kolikor otrok njeno prisotnost sprejme in sproščeno govori, lahko prične vzgojiteljica reflektirati kar otrok govori (npr. če otrok reče mami, da je bil včeraj na igralih, lahko komentira: »Včeraj si bil na igralih. Sliši se zabavno.«). V kolikor se otrok takrat počuti dovolj varno, se lahko vzgojiteljica vključi v pogovor z zaprtimi vprašanji (Se rajši igraš v peskovniku ali na gugalnici ali kje drugje?). Če se otrok odziva na vzgojiteljico, se lahko mama počasi umakne iz prostora (npr. gre na stranišče), se vrne in postopoma svojo odsotnost podaljšuje.

Na stopnji 0 z otrokom vedno verbalno komuniciramo, ob čemer mu lahko predstavimo komunikacijo s pomočjo kretenj (kimanje, kazanje, mahanje), predajanja/prevzemanja materialov (npr. listov, barvic), dogovorjenega znakovnega jezika in slikovne podpore. Cilj je, da s tovrstno komunikacijo zmanjšujemo strah in lažje nadaljujemo prehod v naslednjo stopnjo. Te komunikacije ne uporabljamo, če ni nujno potrebna. Tako npr. slikovni jezik uporabimo samo za nujne stvari (npr. za uporabo stranišča, ker si nekateri otroci ne upajo vprašati, ali gredo lahko na stranišče).

Pomoč otroku, ki je na stopnji 1 (neverbalna komunikacija)

Ta faza je samo prehodna, saj ne želimo, da bi otrok obtičal na tej stopnji. Zaradi tega moramo paziti, da ne damo prevelikega poudarka neverbalni komunikaciji in rajši razvijajmo odnos. Kadar je ta dobro razvit lahko začnemo spodbujati verbalno komunikacijo. To lahko naredimo na več načinov:

- ✓ Otroka obiščemo doma. Tam se počuti najbolj varnega, zato nam bo prej uspelo doseči verbalno komunikacijo.
- ✓ Starše povabimo v šolo/vrtec in uporabimo tehniko »sliding in«.
- ✓ Uporabimo komunikacijsko lestev. Pri tej tehniki najprej začnemo ustvarjati razne zvoke brez ust (ploskanje, korakanje, igranje inštrumentov), potem proizvedemo zvoke z usti (pihanje milnih mehurčkov, pihanje vatk, risanje s slamico), nato še razne druge zvoke (oponašanje vetra, živali, vozil). Počasi prehajamo na enostavne glasove in pozneje na besede.

Lahko uporabimo tudi *posrednika verbalizacije*. Pri tem gre za princip pri katerem si otrok izbere nek predmet (npr. lutko) ali osebo, ob kateri se čuti dovolj sproščenega, da z njim verbalno komunicira. Temu predmetu otrok pove sporočilo, ki bi ga rad delil z ostalimi in ta predmet ostalim verbalno prenese sporočilo. Potem se predmet počasi (najprej za eno pest, potem za komolec, nato za celo roko, drugo stran mize itd.) začne oddaljevati od otroka. V kolikor bo otrok hotel, da ga ta predmet »sliši«, bo moral govoriti glasneje.

Pomoč otroku, ki je na stopnji 2 (verbalna komunikacija)

Na tej stopnji je najprimerneje otroku postavljati zaprta vprašanja, pri katerih ima na voljo dve ali tri izbire (npr. Imaš rajši sladoled ali torto?). Izogibajmo se vprašanj, na katera lahko odgovarja z da ali ne, ker se bo nanje najverjetneje odzval s kimanjem. Otroku damo na voljo tudi več časa za odgovor, vsaj 5 sekund. Otroku se tudi zahvalimo za odgovor in se na njegov govor ne odzivamo pretirano, saj taki otroci ne marajo biti v središču pozornosti.

Nagrajevanje

Otrokov trud nagradimo. To lahko naredimo z zbiranjem nalepk/žetončkov, ki jih pozneje zamenja za nagrado ali določen privilegij. Pri tem se lahko obrnemo na starše, ki otroka najbolj poznajo.

Pomoč otroku, ki je na stopnji 3

Ko je otrok na stopnji 3 ga spodbujamo, da bi začel pogovor sam. Pri tem ustvarimo varno, strukturirano situacijo. V pomoč so nam lahko razne aktivnosti, ki jih najprej izvajamo v ločenem prostoru in v manjši skupini otrok, v družbi katerih se ta otrok dobro počuti. Dejavnosti naj bodo dovolj lahke, da je otrok pri njih uspešen.

Predvsem pa je otroku s selektivnim mutizmom potrebno zagotavljati toplo in spodbudno klimo v igralnici. Pomembno je, da se na začetku izogibamo vprašanj (npr. namesto pozdrava otroku povemo, da ga je danes lepo videti). Otroka za opravljeno delo pohvalimo (npr. pohvalimo risbico, jo opišemo). Omogočimo mu delo v majhnih skupinah in mu pomagamo pri vključitvi v igro z vrstniki (npr. pri kosilu naj sedi poleg otrok, s katerimi se dobro počuti ali mu

damo nalogo, da skupaj z vrstnikom počisti mize v igralnici). Pri delu s takim otrokom se osredotočamo na to, kaj otrok zmore in ne na to, česar ne zmore. Želimo namreč krepiti njegova močna področja, s čimer mu pomagamo graditi samozavest.

Literatura:

Mandl, K. (2021). *Prekinimo tišino. Kako pomagamo otroku s selektivnim mutizmom?* Pernica: Anksio.

Zabukovec, T. (2013). *Selektivni mutizem – pristopi in podpora* (diplomsko delo). Pedagoška fakulteta, Ljubljana.